

Monumentnummer*: 531919

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 23 januari 2015
Kadaster deel/nr 82945/119

Woonplaats* Brakel, Poederrijen
Gemeente* Zaltbommel
Provincie* Gelderland

Locatiennaam Batterij onder Brakel, Brakel
Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* Brakel
Sectie* M
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 170

Omschrijving**

Cluster 76.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BATTERIJANLEG EN AARDWERKEN, (RESTEN) BETONNEN BORSTWERING, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN VAN ORIGINE DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE als basale elementen van de Batterij onder Brakel. Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit gewoonlijk al tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden en bestrate paden en appelplaatsen. Forten werden gewoonlijk omgeven door een of meer natte of droge grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein tot het laatst toe te belemmeren. De forten waren gewoonlijk slechts te bereiken via een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

of meerdere bruggen of via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij niet of slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van zogenoemde ezelsruggen, monniken (vooral bij vestingen) en / of hekwerken was hierbij gebruikelijk. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad, dat zowel in de vorm van een gedekte weg kon zijn aangelegd, als ook wel gelijk met, of zelfs boven maaiveldniveau. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landsgrond.

De Batterij onder Brakel vormde geen uitzondering op dit principe, maar wel werden ernstige problemen ondervonden bij de aanleg van het aardlichaam, dat door de slappe ondergrond danig verzakte. Mede als gevolg hiervan is het kleiner uitgevoerd dan aanvankelijk de bedoeling was. Het fort was voorheen toegankelijk via een aan de westzijde, over de gracht gelegen brug, maar deze is verwijderd en vervangen door een dam.

Omschrijving

BATTERIJANLEG EN AARDWERKEN, (RESTEN) BETONNEN BORSTWERING, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN VAN ORIGINE DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE in hoofdzaak bestaand uit een ruwweg ovaal, asymmetrisch aardwerk met verschillende niveaus, waarvan de keelzijde een relatief recht beloop heeft en het buitentalud afgeronde vormen kent, waardoor het grondplan ongeveer de hoofdletter 'D' vormt. De ten dele geëgaliseerde aardwerken, die dateren uit 1879 en volgende jaren, herinneren nog aan de vroegere omsluiting van het fortterrein of terreplein. Het centraal gelegen bomvrije gebouw is door aardwerken gedekt en bezit twee vooruit stekende vleugels die tezamen met de hoofdgevel een soort voorplein vormen. Er zijn resten van een betonnen borstwering. De batterij is destijds in de zuidoostelijke oksel van de T-kruising van de Zuidelijke Waaldijk en de Nieuwendijk gebouwd, met als gevolg dat de (openbare) wegen over deze beide dijken noordelijk en westelijk van het werk liggen; de toegang verloopt via een aan de oostzijde parallel met de Nieuwendijk lopende kade en een dwars hierop staand pad dat iets zuidelijk van het hart van het fort uitkomt. De hoofdvorm van het werk komt nog sterk overeen met die welke voorkomt op de Chromotopografische Kaart van Nederland van rond 1880, waarop overigens vanwege geheimhouding alleen de contouren zijn geschetst. Centraal op het fort ligt een met aarde gedekt, bomvrij gebouw dat onderkomen voor manschappen en materieel was. De gracht van de Batterij onder Brakel is nog vrijwel compleet aanwezig en vormt een ruime omkadering van de aanleg van het fort. Rond de gracht ligt een onderhoudspad op ongeveer maaiveldniveau. De oorspronkelijk met grenspalen als zodanig aangemerkte zone, de Militaire Landsgrond, waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, is op de bij dit document behorende kaart aangeduid.

Waardering:

BATTERIJANLEG EN AARDWERKEN, (RESTEN) BETONNEN BORSTWERING, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN VAN ORIGINE DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE van de Batterij onder Brakel zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg, met aarden dekking voor een bouwwerk met verschillende functies, gracht, omleidingsweg en door middel van grenspalen aangeduide militaire zone uit de periode 1879-1884.

* Ensemblewaarde en situationele waarden door de ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder door de in belangrijke mate gave relatie met het schootsveld.

* Het onderdeel is representatief omdat het accesverdediging in een grotendeels ongeschonden fysieke omgeving laat zien en in het bijzonder die van de toepassing van natte grachten rond forten.

* Het onderdeel is redelijk bewaard omdat het grondplan, de gracht en de (onderhouds)paden grotendeels onveranderd bewaard zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie